

Inleiding

Voltooide emancipatie?

Het gebeurt niet vaak dat de resultaten van beleid de verwachtingen ervan ruimschoots overtreffen. Maar de opmars van de werkende vrouw in de afgelopen vijftien jaar stelde elke voorspelling van de toename van de arbeidsdeelname van vrouwen in de schaduw. Terwijl in 1985 tegenover iedere vrouw met betaald werk nog meer dan twee traditionele huisvrouwen stonden, is inmiddels het aantal buitenshuis werkende vrouwen het aantal huisvrouwen gepasseerd. Van de Europese achterhoede temidden van landen als Italië en Ierland is Nederland opgerukt naar de voorste gelederen van het peloton, jagend op de kopgroep van Denemarken, Zweden en het Verenigd Koninkrijk.

Natuurlijk zijn er vele kanttekeningen te plaatsen bij het succes van de Nederlandse vrouwen op de arbeidsmarkt. De meeste vrouwen hebben een deeltijdbaan, waardoor de arbeidsdeelname in termen van volledige arbeidsjaren beduidend minder indrukwekkend is. Vrouwen verdienen, ook bij gelijke kenmerken, nog altijd minder dan mannen, hetgeen in combinatie met het grote percentage deeltijdwerk verklaart waarom de meeste werkende vrouwen niet echt 'economisch zelfstandig' zijn. Verder blijken veel vrouwen die hogerop willen komen, hun hoofd te stoten tegen het 'glazen plafond', dat ervoor zorgt dat de hoogste regionen van de arbeidsmarkt nog vrijwel volledig een mannendomein is.

Zo bezien is er weinig reden om de emancipatie van vrouwen als voltooid te beschouwen. In de officiële beleidsvisie die door veel maatschappelijke organisaties wordt onderschreven

moet de arbeidsmarktpositie van vrouwen in de toekomst dan ook nog aanzienlijk worden versterkt. Pas als vrouwen hun achterstand ten opzichte van mannen op de arbeidsmarkt volledig hebben ingehaald, kan het emancipatieproces althans wat de betaalde arbeid betreft als voltooid worden beschouwd.

In deze visie is de huidige arbeidsmarktpositie van mannen in feite de maatstaf voor de vorderingen van de vrouwenemancipatie. De vanzelfsprekendheid van deze doelstelling komt echter steeds meer onder druk te staan. Slechts weinig gehuwde of samenwonende vrouwen blijken net als hun partner een *full-time* baan te ambiëren en willen dus 'echte' tweeverdieners worden van de paren waarvan beide partners betaald werken, behoort dan ook niet meer dan vier procent tot deze categorie. Misschien nog belangrijker zijn de toenemende klachten over de dubbele belasting van (betaald) werk en (onbetaalde) zorg. Volledige beschikbaarheid voor de arbeidsmarkt lijkt voor slechts weinig vrouwen het ideaal te zijn. Vaak wordt, onder verwijzing naar landen als Denemarken en Zweden waar niet alleen meer vrouwen werken, maar ook vaker in voltijd, het gebrek aan kinderopvangvoorzieningen en verlofregelingen als belangrijkste oorzaak van de sterke deeltijdvoorkeur van Nederlandse vrouwen aangewezen. Dat dergelijke faciliteiten van groot belang zijn, lijdt weinig twijfel. Toch is het de vraag of dit de 'afwijkende' positie van Nederlandse vrouwen afdoende verklaart. Zou het niet gewoon kunnen zijn dat de meeste vrouwen eenvoudigweg geen zin hebben in een volledige baan? Dat

---

* Paul de Beer is werkzaam bij het Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid en lid van de redactie van het Tijdschrift voor Arbeidsvraagstukken

hun drukbezette mannen met hun voltijdbaan allesbehalve een aantrekkelijk voorbeeld vormen? Dat een meer evenwichtige verdeling van de beschikbare tijd over betaalde en onbetaalde activiteiten in hun ogen veel aantrekkelijker is?

Twee artikelen in dit nummer bieden enige steun voor de stelling dat verschillen in arbeidsmarktpositie tussen mannen en vrouwen meer te maken hebben met verschillen in voorkeuren en ambities dan met verschillen in kansen en belemmeringen. In hun artikel 'Kansloze ambities' laten Need et al. zien dat vrouwelijke promovendi aan de Universiteit van Amsterdam minder vaak dan hun mannelijke collega's verwachten dat zij hoogleraar kunnen worden. Dit verschil wordt echter niet bepaald door hun privé-omstandigheden, kenmerken van de (universitaire) organisatie of hun kwalificaties en het onderzoek levert dan ook weinig aanwijzingen op dat vrouwelijke promovendi meer belemmeringen ondervinden in hun wetenschappelijke carrière. Uit het artikel 'Participatie van vrouwen, ouderen en lager opgeleiden in arbeidsorganisaties' van De Vries et al. blijkt dat het aandeel vrouwen in het personeelsbestand van bedrijven en instellingen nauwelijks wordt bepaald door kenmer-

ken van de organisatie of het gevoerde personeelsbeleid, maar voornamelijk door de branche waarin men actief is. Blijkbaar kiezen vrouwen zelf ervoor om te werken in sectoren met veel deeltijdbanen en wellicht vaak ook een minder hoge beloning en minder carrièremogelijkheden (zoals de gezondheidszorg en het onderwijs).

Nu vrouwen hun opleidingsachterstand ten opzichte van mannen hebben ingelopen en een betaalde baan voor een vrouw eerder als vanzelfsprekend dan als uitzonderlijk wordt gezien, is er steeds minder reden om het verschil in arbeidsmarktpositie tussen mannen en vrouwen voornamelijk uit verschillen in kansen en belemmeringen te verklaren.

Misschien moeten we langzamerhand de conclusie aandurven dat de positie van vrouwen op de arbeidsmarkt gezien hun eigen wensen en voorkeuren niet heel veel meer te wensen overlaat. Misschien zijn het vooral de mannen en staatssecretaris Verstand - die zich krampachtig vastklampen aan het idee dat alleen een *volledige* baan volwaardige maatschappelijke participatie betekent (zie ook de column van Erik de Gier).